

Martin Buber'in Ben-Sen Felsefesi, Eğitim Anlayışı ve Eğitime Dair Metaforları

Martin Buber's I-Thou Philosophy, Educational Approach and Metaphors about Education

YASİN ELÇİ

Ministry of National Education

EMEL KOÇ

Gazi University

Received: 04.02.2021 | Accepted: 07.10.2021

Abstract: Martin Buber tried to apply the "I and Thou" philosophy to all areas of human existence. He has developed an educational philosophy related to the subject matter. While revealing his own educational philosophy, he criticized both teacher-centered (classical education conception) and student-centered education (student-centered). His educational philosophy is basically based on the "I and Thou" relationship type. He used some metaphors while revealing his understanding of education. This research aims to reveal the types of relationships in Buber's Dialogue Philosophy, to determine the important points in terms of educational philosophy and his understanding of education and metaphors about education. This study will also reveal the solutions that Buber has produced about the meaning, nature and method of education from a perspective of "I and Thou" philosophy's viewpoint.

Keywords: "I and Thou", "I and It", education, teacher, student, metaphor.

✉ Yasin Elçi

Uzman, Milli Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü
06420, Ankara, Turkey | yasinelci@gmail.com

✉ Emel Koç

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi Bölümü
06500, Ankara, Turkey | emelkoc20@yahoo.com

Giriş

Martin Mordechai Buber, 8 Şubat 1878'de Viyana'da doğdu, 1965 yılında Kudüs'te öldü. Uzun sayılabilecek yaşamında dünyadaki pek çok bunalıma tanık olan ve II. Dünya savaşı yıllarında Yahudi olmasından kaynaklanan ciddi sorunlar yaşayan Buber, yaşamının önemli bir bölümünü doğrudan eğitim ile ilişkili olarak yaşadı. Yetişkinlere eğitimler verdi. Üniversitelerde dersler verdi.

Buber, küçük yaşlarda babası ve annesinin ayrılması üzerine henüz 3 yaşında iken, yaşamında Yahudi geleneğini güçlü bir şekilde yansıtan dedesinin yanına, Galiciya'nın yakınında Lemberg şehrine yerleşti. Buber'in, bu küçük yaşta anne ve babasından ayrı kalması onun daha sonra geliştireceği diyalog felsefesinin temellerini oluşturacak birçok deneyimin de başlangıcını oluşturdu. (Palmer, 2001, s.261)

Buber, otobiyografisinde sevgi ile hatırladığı büyükanne ve büyükbabasına derinden bağlıydı. Büyük babası Solomon Buber, ünlü bir Yahudi bilginiydi. Hem Yahudilik ile ilgili yazılarına olan ilgisini hem de filolojiye olan ilgisini torununa aktardı (Murphy, 1998, s.14). Ayrıca Buber çocukluğunda Yahudi dili olan "yiddish" dilini, Polonya dili olan "Polish" dilini, daha sonraki yıllarda ise Almanca'yı ve İngilizce'yi çok iyi öğrendi.

Buber, felsefe ile Franz Joseph Gymnasium'unda öğrenci iken tanıştı. Henüz onbeş yaşındayken önce I. Kant (1724-1804) daha sonra F. Nietzsche (1844-1900)'nin eserleri ile tanıştı. "Kant ve Nietzsche felsefesini keşfetmesi onun derin bir kişisel arınma ve yalnızlık duygusu yaşamasına ve bu duygusal durum da varlığın doğasını ve özellikle de zamansallık ve değişim sorunlarını düşünmesine neden oldu." (Murphy, 1988, s.17)

Buber, 1896 yılında Viyana Üniversitesinde Felsefe ve Sanat Tarihi Bölümünde okudu. Viyana Üniversitesinde bulunduğu dönemde Buber, Alman Edebiyatına ilgi duydu ve özellikle Johann Wolfgang Von Goethe (1749-1832), Johann Christian Friedrich Holderlin (1770-1843) ve Stefan George'un (1868-1933) eserlerinin incelemelerini yaptı. Viyana Üniversitesinde iken kısa bir süre Leipzig Üniversitesinde öğrenci olarak bulundu. Burada ise psikiyatri, ekonomi ve doğa bilimleri dersleri aldı. Bu dönemde politik meselelerle ve kültürel etkinliklerle ilgilenmeye başladı.

Buber, bu ilgi alanları doğrultusunda, Siyonizm milliyetçiliğini tamamen politik ve dar hedeflerle tanımlamanın doğru olmadığını ifade ederek, Yahudilik ile ilgili zengin bir kültürel mirasın farkına vardı (Murphy, 1988 s. 21). Bu yönde çalışmalarını yürüten Buber, bugünkü anlamda Siyonist milliyetçiliğinden ayrılarak, Hasidik Yahudi kültürünün keşfetti ve hayatı boyunca bu anlayış çerçevesinde felsefesini geliştirmeye devam etti.

Louis I. Newman'a (1897-1975) göre Hasidizm, Tanrı-insan ilişkisindeki mistik coşku, hayat sevinci, yardımseverlik, merhamet ve sevgi duyguları üzerinde durmuştur. Yahudi tarihçisi olan Simon Dubnow'a göre Hasidizm, Yahudiliğin inanç esaslarını değiştirmeyi veya dini ritüellerde reform yapmayı amaçlamamıştır. Ona göre Hasidizm, "ruhun mükemmelleştirilmesi" amacını benimseyerek daha büyük ve daha derin bir çerçeveye odaklanmıştır (Metli, 2006, s. 2).

Buber, hasidizm ile ilgili okumalarının yanı sıra Hristiyan mistisizmi ile de ilgilendi. Özellikle Viyana Üniversitesinde Jakob Böhme (1575-1624) ve Cusa'lı Nikholas (1401-1464) ile ilgili doktora tezi hazırladı. Bu çalışmalarında Hristiyan mistisizmi ile Yahudi mistisizmi (Hasidilik) arasındaki ilişkileri, farkları ve dünya görüşleri hakkında bilgi edindi. Buber, Hristiyanlıktaki mistisizmin münzevi hayat sunduğunu, Yahudilikteki mistisizmin ise hayata katılma, diyalog halinde olma gibi ilişkiler sunduğunu fark etti. Bu düşünce Buber'in düşünce iklimini de etkilemekteydi.

Buber hasidik hikayeler ile de ilgilendi. Bu çalışmaların hayatında bırakmış olduğu etkiyi 1963'te yazmış olduğu "Mein Weg Chassidismus (Hasidlerin Öyküsü)" eserinde "yetkin (tam) insan düşüncesini tanıdım; aynı zamanda bunu dünyaya bildirmekle görevli olduğumun da bilincindeydim" sözleri ile belirtmiştir. Buber Hasidizm anlayışını "Tanrı herşeyde görülmesi ve kendisine her türlü hareketle ulaşılmalıdır (Murphy, 1988 s. 23)." şeklinde tanımlamıştır.

1906 yılında hasidik masalları içeren ilk kitabı olan "Tales of Rabbi Nachman" (Haham Nachman'ının Masalları) kitabını yayınladı. Daha sonra diyalog felsefesinin temelini oluşturacak ve yirmi yıl sonra nihai formunu "Ben ve Sen" eserinde bulacak olan "The Legend of the Baal-Shem" (Baal Shem Efsanesi) kitabını yayınladı. Bu kitapta insan ile Tanrı arasındaki diyalog işlenmektedir.

Buber'in yaşamının önemli olaylarından biri 1920'lerde Frankfurt-am-Main'deki Özgür Yahudi Akademisinin başkanı olan Franz Rosenzweig'la (1886-1929) olan buluşması idi. Önemli bir Yahudi düşünürü ve varoluşçu filozof Rosenzweig ile Buber, 1929 yılına kadar Kitab-ı Mukaddes'in modern Almanca'ya çevirisi üzerinde çalışmalar yaptılar. Buber çeviri çalışmalarında elde ettiği bilgilerin ve okuduğu metinlerin de etkisinde kalarak daha sonra biçimlendireceği “diyalog felsefesi”nin temellerini attı. Bu etkiler, Buber'in eğitim ile ilgili görüşlerinin şekillenmesine de katkıda bulundu.

1. Martin Buber'in “Ben ve Sen” Felsefesinin Oluşumunu Etkileyen Temel Görüşler

Buber düşüncelerini şekillendirirken I. Kant (1724-1804) ve M. Heidegger (1889-1976)'in düşüncelerinden etkilenmiştir. Kendi felsefi uyanışını Kant'a bağlayan Buber, felsefesini oluştururken Kant'tan etkilendiğini belirtmekte ve özellikle zaman-uzay ilişkisini açıklarken Kant'ın uzay ve zaman açıklamalarını keşfettiğinde aydınlandığını ifade etmektedir. Buber, antropolojisinin oluşumunda da harekete geçirici fikrin yine Kant'a ait olduğunu “Between Man and Man” adlı eserinde ifade eder.

Kant'ın Saf Aklın Eleştirisi'nde, tüm felsefecilerin bir noktada buluşması gereken dört temel soruyu belirlediğini ifade eder. Bu sorular; ne bilebilirim? (metafizik), ne yapmalıyım? (etik), ne umut edebilirim? (din) ve insan nedir? (antropoloji) sorularıdır. Ama Buber, Kant'ın bu soruları ele alış biçimini derinden eleştirir. Özellikle insanın evrendeki yeri, nesneler dünyasıyla ilişkisi, diğer insanları nasıl anladığı ve anlamlandığı, “ölmesi gerektiğini bilen bir varlık olarak insan”ın varoluş meselesi, bu tür soruların Kant'ın felsefesinde ciddiye alınmadığını iddia eder.

Başka bir modern filozof olan ve Kant'tan etkilenecek felsefesini oluşturan Heidegger “İnsan Nedir?” sorusunu sormanın insanı sınırlandırdığını ifade eder. Çünkü bu soruya verilecek her cevabın insanın bütünlüğünü kapsamayacağını iddia eder.

Bu garip çelişkiyi Kant ve Metafizik Problemi (1929) adlı çalışmasında ele alan modern filozof Martin Heidegger, bunu insanın ne olduğu sorusunun belirsizliğiyle açıklar. Heidegger İnsan hakkındaki bu soruyu sormanın insanın

kendisini sorgulanabilir hale getirdiğini söyler. Kant'ın ilk üç sorusundaki tartışılan şey insanın sonluluğudur: "Neyi bilebilirim?" bir yetersizlik ve dolayısıyla bir sınırlama içerir; Ne yapmalıyım? bir şeyin henüz başarılmadığının farkına varılmasını ve dolayısıyla bir sonluluğunu içerir ve "Ne umabilirim?" sorusunu soran kişiye bir beklenti verildiği ve diğerinin reddedildiği anlamına gelir ve bu nedenle bir sınırlama anlamına gelir. Dördüncü soru, "insanda sonluluk" sorusudur ve artık bu soru antropolojik bir soru değildir, çünkü bu soru, varoluşun özünün kendisiyle ilgili sorudur. Böylece metafiziğin temeli olarak antropoloji, "temel ontoloji" ile değiştirilir (Buber, 2002, s. 143).

Buber, Heidegger'in ortaya koyduğu düşünce, sorduğu sorular ve bu sorulara verdiği cevaplar ile Kant'ın ortaya koyduğu düşünce, sorduğu sorular ve bu sorulara verdiği cevapların farklı olduğunu belirtir. Buber, Heidegger'in düşüncelerine yönelik de şu eleştiriyi yapar.

Heidegger, Kant'ın üç sorusunun vurgusunu değiştirdi. Kant şu soruyu sormaz: "Neyi bilebilirim?" ama şu soruyu sorar "Ne bilebilirim?" Buradaki esas nokta, ne yapabileceğim bir şeyler olduğu gibi yapamayacağım başka bir şeyin olması ne de bildiğim bir şey ve dolayısıyla bilmediğim başka bir şey var noktasıdır. Asıl nokta bir şeyi bilebilirim ve daha sonra ne bildiğimi sorabilirim. Burada tartışılan benim sonluluğum değil, bilineceğin ne olduğunu bilmek için gerçeğe, olaya katılımımdır. Ve aynı şekilde "Ne yapmalıyım?" sorusu yapmam gereken bir şey olduğu ve bu yüzden "doğru" yapmaktan ayrılmadığım anlamına gelir. Ancak tam olarak "yapmam gereken" olduğunu anlayarak yapmak için bir yol bulabilirim. Son olarak, Kant'ın, "ne umut edebilirim?" sorusu Heidegger'in düşündüğü gibi, "olası mümkün"ün sorgulanabilir hale getirildiğini ve beklenemeyecek bir isteğin ortaya çıktığını iddia etmez. Ancak bu soru ilk olarak, "olası mümkün"ün umut edeceğim bir şey olduğunu ve bunu bileceğime, umabileceğime ve tam olarak bunun nedenini yani "ne umduğumu" öğrenmeme izin veriyor.

...Böylece Kant'a göre ilk üç sorunun indirgenebileceği dördüncü soru ortaya çıkar, "bilen, bildiğini yapması gereken ve bildiğini yapması gerekeni umut edebilecek olan "varlık" nasıl bir varlıktır? ilk üç sorunun bu dördüncü soruya indirgenebileceği gerçeği, bu varlığın özünün bilgisinin ne olduğunu açıklayabileceği anlamına gelir. Bu aynı zamanda, sadece bunu bilme yeteneği tarafından verilen sonlu olanla ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğu anlamına gelir, sonsuzluğa herhangi bir şekilde bilme yeteneği tarafından verilen bir katılım

vardır. Bu nedenle, insanın sonluluğunu tanıdığımızda, aynı zamanda onun sonsuzluğa katılımını iki yan yana duran nitelik olarak değil, yalnızca insanın varoluşunun tanınabilir hale geldiği süreçlerin ikili doğası olarak kabul etmemiz gerekir. Onun üzerinde hem sonlu olanın hem de sonsuz olanın etkisi vardır ve o hem sonluluğu hem de sonsuzluğu paylaşır (Buber, 2002, s. 143-144).”

Yaptığı eleştiriler doğrultusunda Buber, insanın bildiği şey ile ilişkisinin koparılamayacağını, ilişkinin somut olarak var olduğunu ve varlığını sürdürmesi gerektiğini savunarak, insanı kategorilere ayırmanın bütünlüğü ortadan kaldıracığını, bütünsel antropolojiye bu yolla ulaşamayacağını belirtir. Daha spesifik olarak Buber, Kant'taki temel bir metodolojik kusurdan söz eder. Buber, meşru bir antropolojinin, kategoriksel yöntemin gerektirdiği insanlığın parçalanması üzerine temellendirilemeyeceğini belirtir. Kant düşüncesinin temel zayıflığı, bilen kişiyi bilgisinin nesnesinden soyutlamasıdır. İnsan, bildiği şeyle ilişkisinde, ilişkinin somutluğunda, onun hem rasyonel hem de rasyonel olmayan yönleri içinde tasavvur edilmelidir (Murphy, 1998, s.43).

Buber'e göre Kant, Tanrı-İnsan karşılaşması için tam ve kapsamlı bir çerçeve sağlayamamıştır. Buber, “Eclipse of God” adlı kitabında, Kant'ın aşkın felsefesini teolojik olarak açıklamaya çalışmıştır. Buber'a göre Kant'ın teoloji ile ilgili açıklamaları Tanrı var mıdır?, Tanrı nedir? gibi çözülmemiş sorularla ve yalnızca tipik Kant'çı uzlaşmanın üstesinden gelebileceği uzun süreli akıl ve inanç gerilimi ile doludur. (Buber, 2016, s. 51)

Buber'e göre Kant'ın ortaya koyduğu soruların açıklanmasına hem Kant hem de diğer felsefe gelenekleri katkı sunabilir. Ancak ne Kant ne de felsefi gelenekler dördüncü soruya yani “bilen, bildiğini yapması gereken ve bildiğini yapması gerekeni umut edebilecek olan “varlık” nasıl bir varlıktır?” sorusuna cevap verebilmektedir. Aslında Buber bu sorulardan hareketle kendi felsefesini inşa etme yolundadır. Kısacası Buber buradan hareketle “Ben ve Sen” felsefesine giriş yapmaya çalışmaktadır.

Buber kendi hayatını anlattığı “Meetings” adlı kitabında henüz 17 yaşında iken, önce Kant'tan daha sonra da Friedrich Wilhelm Nietzsche'nin (1844-1900) “Böyle Buyurdu Zerdüşt” kitabından etkilendiğini belirtmiştir. Özellikle sonraki dönemlerde Buber ısrarla ortaya koyacağı “karşılaşma” kavramı konusunda Nietzsche'den etkilenmiştir.

Bundan yaklaşık iki yıl sonra, diğer kitap beni ele geçirdi, elbette bir filozofun eseri olan ama felsefi bir kitap olmayan bir kitap: Nietzsche'nin "Böyle Buyurdu Zerdüş'tü" "Beni ele geçirdi" diyorum, çünkü burada bir öğreti benimle basitçe ve sakince yüzleşmekle kalmadı, ama iradeli ve becerikli muhteşem bir şekilde iradeli ve görkemli bir şekilde üstüme ve üzerime fırladı. Yazarı tarafından o zamana kadar insanlık için yapılmış en büyük hediye olarak nitelendirilen bu kitap, benim üzerimde bir armağan olarak değil, özgürlüğümden mahrum bırakan bir istila biçiminde benim üzerimde çalıştı ve kendimi ondan kurtarmam uzun zaman aldı. (Buber, 2002, s. 34-35)

Nietzsche'nin özellikle sonsuz zaman ve sonlu zaman kavramlarına değinen Buber, daha sonra oluşturacağı diyalog felsefesinde bu kavramlardan yararlanmıştı. "Ben" ve "Sen" ilişki şeklinin en nihai şeklinin insan ile Tanrı ilişkisi olduğundan, Buber, "Ben ve Sen" kitabında söz etmektedir.

Buber, kendi felsefesini "Between Man and Man" eserinde "felsefi antropoloji" olarak nitelendirmektedir. Buber'in felsefi antropolojisi, insanın bütünlüğünü dikkate alan ve insan varoluşu ile insanın dünyayla olan somut ilişkilerini, insanın bütünlüğü içerisinde kavramaya çalışan bir antropolojidir (Murphy, 1998, s.41). İnsanın yapıp ettiklerinin tamamını kapsadığını, insanı bütünlük içinde açıklamak gerektiğini savunan Buber, felsefesini oluştururken modern Batı felsefe geleneğini eleştirmiş, kendi biçimlendirdiği felsefi antropolojinin Modern Batı felsefe geleneği ile formüle edilemeyeceğini belirtmiştir. Buber, kendi felsefi antropolojisinin skolastik, akılcı, idealist ve materyalist filozofların belirttiği düşünceler üzerine kurulamayacağını belirtmiştir.

Buber, Batı felsefesi geleneklerindeki üç katlı bir eksiklikten bahsetmiştir: ilk olarak, düşüncenin ontoloji, metafizik ve teoloji gibi ayrı disiplinler yoluyla hiyerarşik sıralanması; ikincisi, bilen insanı kendi bilgisinin nesnesinden soyutlamaları ve üçüncüsü, insanı belirgin bir şekilde hem rasyonel hem de rasyonel olmayan bir varlık olarak tasavvur etme konusundaki isteksizlikleri (Murphy, 1998, s.41).

2. Martin Buber'in Diyalog Felsefesi

Buber, diyalog felsefesini "Ben ve O" ve "Ben ve Sen" ilişki tipleri olmak üzere iki temel ilişki ile açıklamaya çalışır. "Ben ve O" tecrübe dünyasının özelliklerini ortaya koyarak, "Ben ve Sen" ilişkisini ya da diyalogunu

açıklamaya çalışır; yani Buber, bir karşılaştırma yaparak diyalog felsefesini ortaya koymaktadır.

Buber, insanlık tarihi boyunca insanlık dünyasının çok boyutlu olduğunu ifade eder. İnsanlar bu çok boyutluluktan kurtulmak için iki tercihe indirmeye çalışmışlardır. Birçok seçeneği ikiye indirmek bir bakıma kargaşadan kurtulmak demektir. Bunu tarih boyunca görebilmek mümkündür. Örneğin; her zaman iki tercih sunan peygamberler, büyük düşünürler vardır. İki yoldan biri yüceltilirken diğeri aşağılanmıştır. Yüceltilen yola uyanların sonsuz mutluluk içinde olacakları diğeryolda olanların ise sefalet içinde olacakları ifade edilmiştir. Bu durum insanı rahatlatır. Oysaki gerçekte birçok yol vardır. Önemli olan bu birçok yoldan doğru yolu bulabilmektir. Bu hikmetli olandır. Asıl olan ise iki yoldan doğru olanı seçmektir. Oysaki hakikat karmaşıktır ve ürkütücüdür. Bu yüzden hakikatin hazzı çok az insanın tanıyabildiği, kazanılan bir hazdır (Buber, 2003, s.13).

Dünyanın aldatıcı olduğunu ifade eden Buber bu aldatıcılığın bir de hiyerarşisini yapmıştır. Bu aldatıcılığın en altında basın yer alır. Basın günlük veya haftalık olayları kapsar ve ertesi gün önemsiz bilgiler içeren bir duruma dönüşür. Bir üst basamağında uydurma hikâyeler yer alır. İnsanlar kendi düşündüklerine delil göstermek için bunları kullanır ve rahatlarlar. Hiyerarşinin üst bölümünde ise entelektüel toplum üzerinde etkili olan hakikat ve hakikat olmayan şeylerin karışımları vardır (Buber, 2003, s. 14). Bunlar içinde bir miktar hakikat barındırdığı açık olsa bile tamamen doğru olmayan şeylerdir.

2.1. Buber'in Diyalog Felsefesinde İlişki Türleri

Buber, insan davranışlarının çeşitliliğinden hareketle insan ilişkilerine geçiş yapmaya çalışır. Buber, daha önce de altı çizildiği üzere, tüm ilişkiler içinde “Ben ve O” ve “Ben ve Sen” ilişki tipi üzerinde durmaktadır. Tüm felsefesini ise “Ben ve Sen” ilişki tipi üzerine kurgular. Ancak bu ilişki tipini anlatmaya başlamadan önce bazı ilişki tiplerinden bahseder. Biz bu ilişki türlerinden “Ben-Ben”, “O-O”, “Biz-Biz”, “Biz-Onlar”, “Ben-O”, “Ben ve Sen” üzerinde duracağız.

“BEN-BEN” İlişkileri

İlk ilişki tipi “Ben-Ben” ilişki tipidir. Bu ilişki tipinde olan bazı kişiler iç dünyaya giden sayısız yolun kendilerinden doğduğu bir ana yoldan

geçtiğine inanır. Buber “Ben-Ben” ilişki tipine sahip kişilerin bazı özelliklerini sıralar. Bu tip insanların kurduğu her cümlelerin efendisi “BEN” dir. Bu tür insanlar ile konuştuğunuzda sizleri hiçbir zaman için bir başka “BEN” olarak görmezler ve sizi işitmezler. İç dünyaya götüren yollar üzerinde işaretler olsa hepsi “Ben-Ben” olurdu. Siz bu tür insanlar için başka bir obje bile değilsiniz. Ne tecrübe edilecek bir şey ne de ilgi çekici büyüğü bir şey olabilirsiniz. Hakkında konuşulacak bir kimse olarak kabul edilseniz bile her sözün hâkimi “BEN” olacaktır (Buber, 2003, s.14).

“O-O” İlişkileri

Buber'in ilişki tiplerini sınıflamasındaki bir diğer ilişki tipi ise içinde BEN olmayan ilişki tipidir. Bazı insanlar kendilerinden çok başkalarını düşünürler. Bu ilişki tipine sahip insanlar “Ben-Ben” ilişki tipine sahip insanların aksine iyi birer bilgilendirler fakat bağlılıkları derin değildir. Bu ilişki tipinde bir BEN söz konusu olmadığı için aslında bir ilişkiden de söz edilemez. Herhangi bir ilişki yoktur.

Hemen hemen hiç Ben'i olmayanlar da vardır. Bu tür insanlar geniş ve çeşitli bilgiye sahiptir. Okumak ve araştırmaktan kendine vakit ayıracak zamanları yoktur. “Kendi” olmaya vakti bulunmayan ve büyük bilgin olma yolunda olan insanlardır. Bu tür insanlar objektiftir, ciddidir ancak tecrübe etmezler. Herhangi bir fayda düşüncesi olmadan çalışırlar (Buber, 2003, s.16). Kendilerini çalıştıkları şeye tamamen adanmışlardır. Onların ilişki tipi araştırdıkları hedef olan O ve yine O dur. Yani “O-O” dünyasına sahiptir.

“BİZ-BİZ” ve “BİZ-ONLAR” İlişkileri

Buber'in sınıflamasında diğer ilişki tiplerine kısaca bakıldığında, BEN olmayan insan ve ilişki tipleri vardır. Dünyalarında BEN yoktur. Bunun yerine BİZ vardır. Bu tür insanlar henüz şahsiyeti ortaya çıkmamış çocuk dünyasına benzetilebilir. Bu tür ilişki tipine “Biz-Biz” denilebilir.

Bir diğer ilişki tipi ise “Biz-Onlar” kelimeleri ile özetlenebilir. İyi ve kötüler şeklinde düşünülebilir. Dürüstlük, zeka, şahsiyet BİZ için; günahkarlık, ikiyüzlülük, yenilgi ONLAR içindir (Buber, 2003, s.17). Bu tip ilişki türleri temelde tecrübe dünyasına aittir.

“BEN-O” ve “BEN-SEN” İlişkileri

“Ben-Ben”, “O-O”, “Biz-Biz” ve “Biz-Onlar” ilişki türlerinde “SEN” yoktur. Sigmund Freud (1856-1939), BEN'i ruhun bilinçli olan bölümü, O'yu

ruhun bilinçaltı bölümü, üst beni de ruhun üçüncü bölümü olarak görmüş ve bunu “ideal ben” veya “vicdan” olarak adlandırmıştır. Immanuel Kant, insanlara; insanlığa ve bizzat kendilerine “sadece” bir vasıta olarak değil, daima bir gaye olarak davranmaları gerektiğini anlatmıştır. Bu “Ben-Sen”i “Ben-O”dan ayırarak “Ben-Sen”i belirginleştirmenin bir yoludur (Buber, 2003, s.18).

İnsanlar birbirlerine sayısız şekilde bir vasıta olarak davranabilirler. Birinden yardım istemek, birine soru sormak, bilgi istemek veya bilgi talep etmek, birine vasıta olarak bakmak ve onu kullanarak bir şeyler elde etmek. Buber “Sen” ve “O” alemlerini birbirinden ayırmaya ve “Sen” ve “O”nun işlevlerini net olarak belirlemeye çalışır.

Buber “Ben ve Sen” kitabının birinci bölümünde bütün bu ilişki türlerinin en temel olanlarının “Ben ve Sen” ve “Ben-O” ilişki tipi olduğunu belirtir. Bu ilişki tiplerinde temel kelimelerin tek kelimelerden değil, kelime çiftlerinden oluştuğunu ve bir kelimenin kullanıldığı yere göre değişiklik arz ettiğini ifade etmektedir. “Ben-Sen” temel kelime çiftindeki “Ben” ile “Ben-O” temel kelime çiftindeki “Ben” birbirinden farklıdır. Bununla birlikte SEN denildiğinde “Ben ve Sen” kelimesi, O denildiğinde de “BEN-O” temel kelimesi ifade edilmektedir.

Bir şeyi algılamak, hissetmek, hayal etmek, düşünmek insan faaliyetleridir. Ancak insan faaliyetleri sadece bunlardan ibaret değildir. Bunlar “O” aleminin temelidir. Fakat “SEN” aleminin başka faaliyetleri, temelleri vardır (Buber, 2003, s. 46).

“SEN” demek “nesne” anlamında herhangi bir şeye sahip olmamak demektir. Yani SEN diyerek “nesne” olarak BEN ile SEN arasındaki hattı, çizgiyi ortaya koymuş oluruz. SEN’in sınırları yoktur. “O” denildiğinde sınırlama yapılmıştır. “O” diğer “O”larla komşu halindedir. Bundan dolayı sınırları vardır. Sadece diğerleri komşu olduğu için “O”dur. “O” denildiğinde tecrübe dünyası başlar (Buber, 2003, s. 48).

Buber insanın tecrübe etme olayının sadece “O”lar dünyasından ibaret olduğunu belirtir. O, bir şey tecrübe etmenin bilgi yığınları elde etmekten başka bir şey olmadığını vurgulayarak, tecrübe dünyasında sadece O’ların var olduğunu belirtir. Buber, tecrübe dünyasını gizemden yoksun gizemlilik dünyası olarak tanımlar. Önce bilmediğimiz bizim için bir gizem olan ancak

O'nu tecrübe ettiğimizde aslında sadece bir bilgi yığını olduğunu farkettiğimiz nesneler dünyasıdır. Dolayısıyla tecrübe dünyası O'lardan oluşur. "O" bir "kişi" olmaktan çok bir nesnedir. O'ya ilişkin araştırmalar yapılar ve diğer O'larla karşılaştırmalarda bulunulur, O'nun yeri belirlenir ve O'na sahip olunur. Buber'in ifadeleriyle dile getirilecek olursa;

... Ben bir şey tecrübe ediyorum.

Şeylerde yeni başlayanlar için ayrılmış gizli bölmeleri kabul eden ve anahtarı elinde bulunduran, bilgelikte kendine güvenen; 'gizemli' tecrübeleri 'açık (veya yüzeysel)' olanlara eklemek suretiyle, bu değiştirilemez. Ey gizemsiz gizemlilik, ey bilgi yığını! O, O, O!

...Tecrübe eden kimseler, dünyaya iştirak etmezler. Zira tecrübe 'onların içindedir', onlarla dünya arasında değildir. Dünya, tecrübeye iştirak etmez. Kendisinin tecrübe edilmesine razı olur, fakat ilgili değildir. Çünkü hiçbir katkıda bulunmaz ve ona hiçbir şey olmaz. Bu yüzden tecrübe dünyası BEN-O temel kelimesine aittir (Buber, 2003, S.49)."

Tecrübe dünyasını yani "Ben-O" temel durumunu bu şekilde belirterek Buber, "Ben-O" aleminde tecrübe eden kişinin aslında ne yaptığını da açıklamaya çalışır. Buber'e göre "insanın kendi dünyasını tecrübe etmesi" bilgi edinmekle sınırlı bir tecrübedir. Yani bilgi sahibi olmadığımız herhangi bir şey hakkında bilgi edinmektir. Buber'e göre tecrübe dünyası "Ben-O" temel kelimesine aittir. "Ben ve Sen" temel kelimesi ise "ilişki" dünyasına aittir. "Ben ve Sen" temel kelimesi ilişki dünyasını kurar. İlişki dünyasının doğduğu ve kurulduğu üç alan vardır. Bu alanlar "tabiat ile hayat", "insanlar ile hayat", "manevi varlıklar ile hayat" alanlarıdır.

Buber, bu alanlardaki ilişkiyi açıklayarak ezeli ve ebedi olan SEN' e ulaşmaya çalışır. Bu alanlardan ilki olan tabiat ile hayat alanında ilişki karanlıkta kalmıştır. Mahlûkata söylediğimiz SEN kelimesi dil eşliğini geçmez. Bizden hareket bulur, ancak bize gelemmez. İkinci alan insan ve hayat ilişkisidir. Bu alanda ilişki açıktır ve dile gelir. Üçüncü alan manevi varlıklar ile hayat ilişkisidir. Bu alanda ilişki dilden mahrumdur. Fakat kendini açığa vurur. SEN denildiğini iştmeviz, ama bize hitap edildiğini hissederiz. Ve söylemekten aciz olduğumuz temel kelime SEN'i varlığımızla söyleriz. Buber, bu aşamada şu soruya yanıt bulmaya çalışır. "Dil dışında kalan bu alanları nasıl ifade edebiliriz ve temel kelime dünyasına nasıl dahil edebiliriz?"

(Buber, 2003, s. 49-50 Buber bu soruya cevabı ağaç örneği ile vermeye çalışır.

...Ben bir ağacı düşünüyorum.

Onu bir resim olarak kabul edebilirim: Bir ışık seli içinde dimdik duran bir sütun veya gümüşü mavi zeminin nezaketle kat ettiği yeşil serpintiler gibi.

Onu hareket olarak hissedebilirim: dayanaklı, uğraşan, çabalayan, bir öz etrafında akan damarları olan, kökleri ile emen, yaprakları ile teneffüs eden, toprak ve hava ile alışverişi olan kendi karanlığında büyüyen.

...Onun eşsizliğini aşabilir ve onu, sadece bir tabiat kanunu ifadesi ile tanıyacak kadar, insafsızca şekillendirebilirim.

...Bu durumların hepsinde ağaç benim objem olarak kalır; onun yeri ve ömrü, türü ve durumu vardır.

Fakat şu da olabilir; benim, ağacı düşünmemde olduğu gibi eğer ağaç benim gibi irade ve lütuf sahibi haline gelirse, ben bir ilişki içine çekilmiş olurum ve ağaç bir O olmaktan çıkar. Dışlayıcılık gücü beni yakalamıştır.

... Ağaca ait ne varsa içine dâhildir: şekli ve mihaniki, renkleri ve kimyası, kendi unsurları ile yıldızlarla ülfeti bunların hepsi onun bütünlüğündedir.

... Benim karşılaştığım ne ağacın ruhu ne de bir orman perisidir, ağacın ta kendisidir.

Ağaç; bir izlenim, hayalimin ürünü uydurduğum bir şey değildir; O cismen benim karşımda durmaktadır ve benim onunla ilgilenmem gerektiği gibi o da benimle ilgilenmelidir.

...İlişki mütekabiliyettir (Buber, 2003, s.50).

Buber, ağaç ile karşılaşmanın insan ile karşılaşmadan farklı olmadığını belirtiyor. Ağacın bizimkine benzer bir şura sahip olup olmadığı konusunda “bütünlük” kavramına vurgu yapmıştır. Bölünemez olan, tüm özellikleri ile bir bütün olanları, bölmeden bir bütün olarak kabul etmemiz gerektiğini savunur. Yani Buber’e göre “Ben ve Sen” temel kelimesini söylüyorsam bir insanla karşılaştığım zaman artık “O” ne şeylerden oluşmuştur ne de şeyler arasında bir şeydir. İnsan ne “tecrübe” edilebilir ne de “tarif” edilebilir. Bu ilişki esnasında “O” tecrübe dünyasından ayrılmıştır. O’nun sınırlı durumu ortadan kalkmıştır. O dünyasındaki diğer O’larla komşu olma durumu ortadan kalkmıştır. Artık “O” bir “SEN” dir.

Buber bütünlüğü bozacak şekilde yeniden insanın ayrıntılarına inmenin yani saç rengine, göz rengine, konuşma üslubuna bakmanın SEN dünyasından, ilişki dünyasından vazgeçmemiz anlamına geleceğini ifade eder. Bu durumda o artık SEN değil, O dur. Buber, kendisine SEN denilen insanın tecrübe edilemediğini, tecrübe edilen insanın artık SEN olmadığını belirtir. Buber, tecrübe etmenin, SEN' den uzaklık demek olduğunu ifade etmektedir. “O koza içindeki böcek; SEN ise kelebeğdir (Buber, 2003, s.59). İnsanın “O” olmaktan “SEN” olmaya doğru bir yolculuk içinde olduğunu belirten Buber, aynı zamanda bu gidişin bu şekilde zorunlu olarak gerçekleşmeyebileceğini de belirtir.

Buber, “Ben-O” ilişkisindeki “tanıma” tecrübesinde, tecrübe eden kimselerin neyi tecrübe ettiklerine de değinir. Tecrübe dünyası sadece O'yu tanır. “Ben ve O” temel ilişkisindeki BEN'i de açıklamaya çalışır. BEN-O'nun “BEN'i bir SEN ile cismen karşılaşmayan, fakat “muhteva” kalabalığı ile kuşatılmış olan BEN, sadece bir geçmişe sahiptir, şimdiki zamana değil. Diğer bir deyişle, şimdiye kadar, bir insan olarak, tecrübe ettiği ve kullandığı şeylerle yetindiği sürece, geçmişte yaşar ve onun şu anı, varlığa sahip değildir. Objelerden başka hiçbir şeyi yoktur; fakat objeler, bulunmakta olan şeylerden oluşur (Buber, 2017, s.82).”

Buber, buradan hareketle “BEN-O” ilişki tipindeki varlığın her zaman geçmişte olduğunu da ifade eder. Yani “Ben ve O” ilişki tipinde, tecrübe dünyasında hiçbir zaman gerçek zamanlı bir ilişki olamayacağını da ifade eder. Çünkü Buber gelip geçici varlıklarla yapılacak ilişkinin de tam bir ilişki olamayacağını yani diyalog olamayacağını belirtir. “Varlık, fâni ve gelip geçici olan değil, bizimle karşılaşan bekleyen ve varlığı devam eden şeydir. Objeler, devam eden değil, hareketsiz kalan, duran, koparılan, sertleşen, göze çarpan, ilişkiden mahrum, varlıktan mahrum olandır. Öze ait olan şey, şimdide yaşanandır; objeler ise, geçmişte (Buber, 2017, s.82).”

Buber, bugün ile geçmiş arasındaki ilişkinin gerçek zamanlı olarak gerçekleşemeyeceğini ve bu ilişki tipinde gerçek bir diyalogun söz konusu olamayacağını vurgulayarak, gerçek ilişkinin nasıl ve hangi varlıklarla gerçekleşeceğini açıklamaya çalışır. Gerçek ilişki “mütekabiliyettir”. Bu mütekabiliyet ilişkisinde “Ben ve Sen” birbiri üzerinde gerçek zamanlı olarak etkilidir. Bu durum her ortamda karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra üzerinde

duracağımız eğitim konusunda da bu mütakabiliyet görülmektedir. Öğretmen ve öğrencinin birbirini etkilemesi ve davranışlarını şekillendirmesi buna örnektir. Doktor ve hasta ilişkisi de bu mütakabiliyetin görüldüğü alanlardır.

Gerçek diyalog karşılıklı konuşma şeklinde olabileceği gibi sessiz bir şekilde de olabilir. Buber'in tabiat ile hayat örneğinde olduğu gibi, ağaç örneğinde de bu durum mümkündür. "Gerçek ilişkinin diyalogun özü, katılımcıların her birinin, şimdiki ve özel varlıklarında diğerine veya başkalarına gerçekten bilinçli olarak ve birbirleri arasında canlı bir karşılıklı ilişki kurmak amacıyla, yönelmeleri gerçeğinde yatmaktadır (Friedman, 2002, s. 87)."

"İnsan, bir SEN'den dolayı bir BEN olur. (Buber, 2017, s.98). Bu "Ben ve Sen"lerin sürekli birliktelikleri ve ilişkileri her iki tarafta BEN bilincinin oluşmasını sağlar. Karşılıklı ilişki içinde olan BEN'ler birbirinin biricik, özgür ve kendiliğindenliklerine zarar vermeden, kendilerini birbirlerine sunar. "Bu ilişki tipinde karşılıklılık esastır (Friedman, 2002, s.87)." Bu ilişkide herhangi bir vasıta da bulunmaz, herhangi bir ölçü, düzen nedensellikte bulunmaz. Tamamen özgür seçimlerle gelişir. En önemlisi de gerçek zamandır. Yani şimdide yaşanır.

3. Martin Buber'in Eğitim Anlayışı ve Eğitim ile ilgili Metaforlar

3.1. Buber'in Eğitim Anlayışı

Buber, eğitim konusundaki görüşlerini 1925 yılında Heidelberg'te düzenlenen eğitim konferansında sunmuş olduğu bildiride açıklamaya çalışır. Ayrıca "Between Man and Man" adlı eserinde de eğitim konusundaki görüşleri yer almaktadır. Buber'in eğitim felsefesinin temeli "Ben ve Sen" diyalog felsefesine dayanmaktadır. "Ben ve Sen" ilişki tipinin karşısında "Ben ve O" ilişki tipi vardır. Buber, eğitimin her alanında bu kelime çiftlerinde görülen ilişkiler üzerinden değerlendirmeler yapmış ve eğitim anlayışını bu doğrultuda şekillendirmiştir.

Buber, hem "öğretmen" merkezli "klasik" eğitim anlayışını hem de "öğrenci" merkezli "modern" eğitim anlayışını, geliştirdiği "Ben ve Sen" felsefesi bakış açısıyla eleştirir. Öğretmen merkezli eğitim anlayışı öğrenciyi, öğrenci merkezli eğitim anlayışı öğretmeni unutmuştur. Oysaki "Ben ve

Sen” felsefesinde hem öğretmen bir gerçekliktir, hem öğrenci bir gerçekliktir. Bu gerçeklikler, tüm gerçeklikleri ile birbirlerinin karşısındadırlar. Buber, her çocuğun doğumundan itibaren bir miras üzerine doğduğunu ve bu miras ile birlikte tek başına bir gerçeklik olduğunu belirtir.

Bugün ve bu saatte bu gezegende sayısız insan doğar. Bu insanlar doğumdan itibaren veya daha sonra kategorize edilecektir. Hatta bu çocuklar bir miras içene doğar. Bu miras kendilerinden önce belirlenmiş mirastır. Ancak biz her çocuğun hiçbir mirasa sahip olmasa da tek başına gerçek bir varlık olduğunu çabuk unutuyoruz (Buber, 2002, s.98).

Buber'in çocuğu bu şekilde tasvir etmesinin nedeni insanı tüm yönleri ile bir bütünlük içinde düşünmesidir. Eğitimde bu “bütünlük” göz ardı edilemez. Çünkü Buber “Ben ve Sen” felsefesindeki ilişki tipinde Ben'in, Sen ile karşılaşmasında her iki tarafın da tüm gerçeklikleri ile karşı karşıya olduğunu belirtir. Buber'e göre bu gerçeklikleri, kişinin somutluğundan ayırmak mümkün değildir. Kişiyi bu somutluğundan ayrı düşünerek bir ilişkiye dahil etmek “Ben ve O” ilişki tipi olacaktır ki, “Ben ve O” ilişki tipinde, ilişki içindekiler, birbirini bir gerçeklik olarak değil, bir nesne olarak görür. Birbirini kategorize etmeye çalışan bir ilişki içerisinde olurlar. Bu kategorileştirmeyi de kendi düşünce yapılarına göre yaparlar. Bu tip ilişki hiçbir zaman gerçek bir ilişki olmayacaktır. Çünkü ilişki içindekiler birbirini birbirlerine tam olarak açmamıştır.

Buber'e göre ilişki halinde olanların bir tarafının diğerini somutluğundan (gerçekliğinden) dışlayarak anlamlandırması, yaşamın gerçekliğini bireyden koparması ilişkinin tek taraflı yaşanacağına neden olur. Bu durumda Buber ilişkinin önemli bir bölümünü oluşturan “dahil etme” olayının göz ardı edildiğini ifade eder. “Dahil etme bunun tam tersidir. Kişinin kendi somutluğunun uzantısıyla başka bir kişi ile -ne türden olursa olsun- bir ilişkidir, yaşamın gerçek durumunun gerçekleştirilmesini sağlayan ve ilişki halindeki kişilerden en az birinin aktif olarak katıldığı ortak olarak deneyimlenen bir olaydır, kişinin ilişkiye katıldığı ve gerçekliğinden hiçbir şey kaybetmeden, aynı zamanda diğerinin bakış açısından ortak olayı yaşamaktır yani tam mevcudiyetdir (Buber, 2002, s.115).”

Buber'in ifade ettiği gerçek bir ilişki ancak ve ancak bu dahil etme unsurunun gerçekleşmesi ile meydana gelir. Dahil etme veya içirme unsuru iki kişi arasında samimi bir sohbette ortaya çıkabilir. Ancak bu sadece aynı

uzay ve zamanda bir sohbet değildir. Ayrı ayrı olsalar bile biri diğerine ilişki içinde olma potansiyeline sahip olduğunu hissettirebilir.

Buber, bu gerçek ilişkinin öğretmen ve öğrencilerin karşılaşmasında da yaşanabileceğini ve yaşanması gerektiğini ifade eder. Ancak bu karşılaşmalarda gerçek bir ilişki, ilişki içindeki öğretmen ve öğrencilerin kendi rollerine uygun olarak birbirinin varlığının kabul ederek gerçekleşir.

Buber, her çocukta gizil olan, eğitim ile keşfedilen ve geliştirilen bir potansiyelin varlığını inkâr etmemektedir. O, çocuktaki gizil güçlerin kutlanmış olarak eğitime katılmasına da tamamen eğitimin dışında bırakılmasına da karşıdır. Buber, bize, bizim unuttuğumuz bir şeyi hatırlatarak yola çıkar. O, çocuğun iki doğası olduğunu hatırlatır. Birincisi her çocuğun geçmiş kuşakların bir mirası olduğu ve bu mirasın damgaladığı “tarih” ile doğduğunu böylece her çocuğun doğmamış çocukların potansiyel olarak babası olduğunu ikincisi her çocuğun yaratılıştan bazı özelliklerinin olduğunu ve bu özelliklerini ortaya çıkarma gücünün yine onun kendisinde olduğunu belirtir (Cohen, 1983, s. 30). Buber, bu yüzden insanın kendini gerçekleştirebilmesi için hangi eğitimi alacağı ile ilgili tartışmalara girişmiştir. O, çocuğun gizil güçlerinin varlığını ve bu güçlerin nasıl ortaya çıkacağını açıklayarak kendi eğitim anlayışını belirlemeye çalışmıştır. Öncelikle gerek klasik yani öğretmen merkezli eğitim anlayışını gerek yeni eğitim anlayışı denilen öğrenci merkezli eğitim anlayışını savunan bazı düşünürlerin görüşlerini eleştirerek işe başlar.

Modern eğitim anlayışı en çok sanat eğitiminde görülür. Buber, bu bağlamda John Ruskin’in (1819-1900) sanat eğitimi anlayışına dikkat çekerek, onun sanat eğitimi anlayışının özelliklerine vurgu yapar. Sanat eğitimi Ruskin’de tam anlamıyla yetilerin ortaya çıkarılmasıdır. Buber bunu “yaratıcı içgüdü” olarak tanımlar. Bu düşünce taraftarlarına göre yaratıcı içgüdü özerk ve doğaldır ve kişinin eğitiminde etik bir misyondur. Bu yaratıcı içgüdüğü ortaya çıkarmak için eğitim fırsatlar sunar. Ama dikkatle incelendiğinde “gizil yetileri ortaya çıkarmak” Buber’e göre eğitimin temel amacı değildir (Cohen, 1983, s. 30-31). Buber birey için yaratıcı girişimlerin önemli olduğunu kabul eder. Ancak bu yaratıcı içgüdülerin ortaya çıkması için insanın diğer insanlarla ilişkiye girmesi gerektiğini ve bunun öncelikli bir girişim olduğunu ifade eder. Buber’e göre özgür ve özerk olan insan her ne kadar bu özelliklere sahip olsa da kendisini çevreleyen dünyadan ve diğer

insanlardan tamamen izole olmamıştır. Bu yüzden insan, diğer insanlarla bir şekilde iletişime girmek zorunda kalır. Bu karşılıklı ilişki bilinçli olarak gerçekleştirilir.

Sanat eğitimcilerine göre insan sanat yaparken, üretim de yapar. Buber, sanat eğitimcilerinin ve eğitimde yaratıcılık savunucularının iddia ettiği; sanat ile üretime, üretim yaparken sanat öğrenme görüşlerine karşı değildir. O, çocuğun bir şeyler yaparken öğrendiğini kabul eder. Bununla birlikte Buber, sanat eğitiminin varoluşta gerekli unsurları desteklemediğini yani “Sen” ile kurulan ortaklıktan doğan ilişkiyi geliştirmediğini savunur. Buber, tek amacı yaratıcılık olan ve bunu teşvik eden eğitim anlayışının insanlık üzerine acı bir tecrit getirebileceği konusunda uyarılarda bulunur. Yaratıcı hareket içinde olan sanatçı kendi perspektifinden bakarak dünyanın nesnel doğası hakkında bilgi edinebilir. Ancak bu, dünyayı kavramak değildir. (Buber, 2004, s. 30)

Buber, insanın kendini, ancak başka bir kişi ile olan ilişkisi çerçevesinde tanımlayabileceğini ifade ederek tek yönlü ve karşılıklı olmayan bir ilişki içerisinde insanın kendini tanıyamayacağını belirtir. Bundan dolayı Buber’e göre bireyin yaratıcı iç potansiyellerinin ortaya çıkmasında karşılıklı olarak gerçekleşecek ilişki önemlidir.

Buber’e göre, bireyin iç potansiyellerini fark etmesi süreci eğitimin nihai hedefi değildir, ancak eğitim için ön hazırlık olabilir. Eğitim bütünüyle göz önünde bulundurulduğunda yaratıcı iç potansiyellerinin geliştirilmesi amacına hizmet etmesi yönünde ciddi şüpheler içerir.

Johann George Hamann (1730-1788) ve çağdaşları yaratıcı içgüdü terimini metaforik olarak insanın biçim verme kapasitesine taşımışlardır. Herkes temel olarak sanatın, örneğin resim yapmanın veya müziğin temel güçlerine, yetilerine sahiptir; bu yetiler geliştirilmeli ve bireyin tüm eğitimi kendiliğın doğal etkinliğı üzerine inşa edilmelidir (Buber, 2002, s.100). Ancak Buber, bu tanıma ve eğitime verilen göreve katılmaz. O, özellikle çocukta var olan bir yetinin ortaya çıkarılmasına karşı çıkar. Buber’e göre çocuk, kendisinde var olan bir yetinin ortaya çıkarılmasından çok, bu yetinin kendisinin farkında olduğı bir gerçeklikle ortaya çıkmasını ister. Yani çocuk bu süreçte kendisinden bir pay olmasını önemser. Ortada bir üretim varsa, çocuk bu üretimin öznesi olmalıdır.

“Önemli olan, kişinin, kendisinin yoğun olarak deneyimlediği eylemle daha önce olmayan bir şeyin ortaya çıkmasıdır. Bu içgüdünün iyi bir ifadesi, entelektüel tutkulu çocukların, gerçekte devraldıkları bir şey olarak değil, tamamen yeniliğin baştan sona güçleriyle konuşma üretme biçimidir. ...Çocuğun arzuladığı şey, bu şeylerin oluşmasında kendisine düşen paydır: Çocuk bu üretim olayının öznesi olmak ister” (Buber, 2002, s.100).

Öte yandan Buber, geleneksel eğitim anlayışını da eleştirir. Çocuğa, bilgiyi bazı ilkeler ve yasalar çerçevesinde aktaran katı, yargılayıcı ve otoriteye sahip öğretmen anlayışını sert bir şekilde eleştirir. Bu koşullar altında çocuk, toplum- yetişkinler- tarafından kabul gören, uygun bulunan, beklenen değerleri alan bir hazneye indirgenir.

Buber’in yeni eğitim anlayışında öğretmen, ne yeni eğitim anlayışının benimsediği sisteme ne de toplumun veya otoritenin değerlerine dayanan klasik sisteme dayanır (Cohen,1983, s. 46). Öğretmenin temel görevi öğrencilere yol göstermek, Çocuğun normal ve doğal gelişimine yardımcı olmaktır. Onlara hazır çözümler sunmak değildir. Buber, seyirci rolünde, hiçbir şekilde etkide bulunmayan, tamamen bağımsız öğretmen rolünü tasavvur edememektedir. O, öğrenci taleplerini yasaklayan eğitimi benimsemediği gibi öğretmeni sadece bilgi kaynağı olarak sınırlayan, öğretmenin rehberlik rolünü yok sayan yaklaşım yöntemlerini de benimsemez. Buber, öğretmenin önemli bir rehber ve yönlendirme rolünün olduğunu benimsemek gerektiğine inanmaktadır. Öğretmenin rolü, özgürlük ilkesi üzerine kurulmuş olmasına rağmen, onun fonksiyonu öğrencileri gözlemlemek ve yönlendirmektir.

3.2. Buber’in Eğitim Anlayışında Metaforlar

Martin Buber, kendi eğitim felsefesini oluştururken “Ben ve Sen” ilişki tipini önemser ve bu ilişki tipinin tüm alanlarda olduğu gibi eğitimde de uygulanması gerektiğini belirtir. Bu bağlamda eğitimcinin rolünü, kullanacağı yöntemi ve genel olarak eğitim anlayışının ne olması gerektiğini bazı metaforlar kullanarak anlatır. Buber’e göre her eğitim anlayışına göre öğretmen, öğretmenin kullandığı yöntem ve öğrenci-öğretmen arasındaki ilişki farklı şekillerde ortaya çıkar.

Buber, temel olarak eğitim anlayışlarını klasik eğitim anlayışı ve mo-

dern eğitim anlayışı olarak ikiye ayırıp, her iki eğitim anlayışını da reddederrek, kendi eğitim anlayışını ortaya koyar. Buber'in eğitim anlayışı karşılıklı eşitlerin ve gerçeklerin bir arada olduğu "ilişki" temelli bir eğitimidir.

Modern Eğitim Anlayışı: Bahçıvan Öğretmen ve Pompa Yöntemi

Modern eğitim anlayışına göre "eğitmek", içindeki çocuğu dışarı çıkarmak demektir; çocuğa dışarıdan bir şey getirmemek, sadece rahatsız edici etkilerin üstesinden gelmek, özgür gelişimini engelleyen engelleri bir kenara kaldırmaktır. Yani çocuğun "kendisi olmasına" izin vermektir. (Buber, 2002 s. 90) Buber'e göre öğrenciyi kutsayan bu eğitim anlayışı öğretmeni tamamen arka plana atmıştır. Modern eğitim anlayışı öğrencinin kendi çabalarıyla tek başına doğuştan getirdiği yeteneklerini (gizil güçlerini) ortaya çıkarabileceğini belirtir. Modern eğitim anlayışında -temel görevi buymuş gibi- sadece bireyin gizil güçlerine yoğunlaşılır. Bu temel görevin gerçekleştirilebilmesi için tüm imkanlar seferber edilir. Öğretmen, toplumsal değerler ve diğer tüm argümanlar bu kutsal hale gelmiş görev için kullanılır. Fakat Buber buna katılmamakta, bireyin gizil güçlerinin ortaya çıkarılması konusunda eğitimin bir araç olabileceğini, böyle bir eğitim anlayışının hiçbir zaman amaç olamayacağını vurgulamaktadır.

Buber'e göre modern eğitim anlayışında öğretmen "bahçıvan" rolünü üstlenmiştir. O'nun görevi, "Toprağı gübreleyen ve sulayan, genç bitkileri hazırlayan ve diken, etrafındaki yabancı otları ortadan kaldıran bahçıvanın yaklaşımıyla karşılaştırılabilir. Bahçıvan bütün bunları yaptıktan sonra, eğer hava uygunsa, tohumda bulunan şeyin doğal büyümesine güvenir. Eğitim, doğal büyüme sürecinin doruk noktasına ulaşabilmesi için, yapım aşamasında bir ruha verilen özeni gösterir (Murphy, 1988, s. 91)." Buradaki eğitim anlayışı henüz olgunlaşmamış bir bireye, ruha çok büyük önem verildiğini göstermektedir. Eğitim, serbest etkinlikler ve aşırı hoşgörü üzerine kurulmuştur. Bu sayede çocuğun gizil güçlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Buber, bu yaklaşımda çocuğa çok fazla güvenilmesinin yanında bu güvenin çocuğa taşıyamayacağı aşırı sorumluluklar yükleyeceğini de düşünmektedir. Buber'e göre modern eğitim anlayışı henüz olgunlaşmamış bir bireye önem verirken diğer tarafından olgunlaşmış, tecrübe sahibi öğretmeni göz ardı etmektedir. Öğretmen unutulmuştur.

Buber, öğrenci merkezli modern eğitim anlayışında ise "pompa" meta-

forunu kullanır. Burada öğrencinin belirlenmiş yetenekleri vardır. Öğretmenin görevi öğrencilerin içinde bulunan gizil güçleri adeta “pompa” aracılığıyla dışarı çıkarmaktır. Bu eğitim anlayışında ise öğretmenin kişiliği, özellikleri göz ardı edilmiştir.

Klasik Eğitim Anlayışı: Heykeltraş Öğretmen ve Huni Yöntemi

Başka bir eğitim anlayışı ise klasik eğitim anlayışıdır. “Klasik eğitim anlayışına göre eğitim, çocuğu, eğitimcinin daha önce belirlenen bir formda biçimlendirmesi anlamına gelir. Daha önce belirlenen formlar ve bu formlara ulaştıracak planlar öğretmenin çalışması için bir yönerge işlevi görebilir. Öğretmen çocuğun doğal yeteneklerine güvenmez (Murphy, 1988, s. 91).” Bu eğitim anlayışında Buber, “heykeltıraş” metaforunu kullanır.

Michelangelo gibi, o da bazen ham mermerin içinde saklı olan şekli görür, ancak blok üzerinde çalışırken ona rehberlik eden ve emrindeki malzemede gerçekleştirmek istediği, ruhunda var olan imgedir... Heykeltıraş bakış açısına sahip eğitimci, insanı çeşitli potansiyellere sahip, ancak esnek ve eğitilebilir bir varlık olarak görme eğilimindedir ve bu nedenle, önceden belirlenen kurallara göre olayların gerçekleşeceği fikrine katı bir şekilde bağlı değildir. Bu eğitim biçimlerinin her ikisinin de bireyci olduğu, birincisinin öğrencilerin bireyselliğine tam kapsam verdiği, kişisel farklılıklarına karşı ortak bir ideal oluşturmadığı görülmektedir (Buber, 2002, s. 91).

Öğretmen merkezli eğitim anlayışında “heykeltıraş” öğretmenin kullandığı yöntemi Buber, “Huni” metaforu ile açıklamaya çalışır. Öğrencinin hiçbir katkısının olmadığı bu yöntemde öğretmen önceden belirlenen bilgileri öğrencinin zihnine “huni” yardımıyla aktarmaktadır. Tüm öğrenciler belirli bir kalıba konur hepsine aynı bilgi aynı yöntem kullanılarak aktarılır. Öğrencilerin farklılıkları göz ardı edilir.

Buber’in Eğitim Anlayışı: Usta Öğretmen ve Diyalog Yöntemi

Buber, modern eğitim anlayışının öğretmene biçtiği rolün “bahçıvan” rolü, klasik eğitim anlayışının öğretmene biçtiği rolün “heykeltıraş” rolü olduğunu belirtmişti. Bahçıvan öğretmen rolünde olan bir öğretmenin kişiliğinin, düşüncelerinin ve hatta varlığının ortadan kalktığını görmekteyiz. Heykeltraş rolünde ise öğretmen tek otoritedir. Önceden belirlenmiş ve hatta kutsanmış planlar ön plandadır. Öğrencinin varlığı, gerçekliği, düşün-

celeri arka plana itilmiştir. Bu eğitim anlayışlarına karşılık Buber kendi eğitim anlayışını “diyolog” temelli eğitim anlayışı olarak ortaya koyar. Bu eğitim anlayışının kendi metaforları vardır. Ancak bu eğitim anlayışının Ben-Sen ilişkisine dayalı olduğunu bir kez daha hatırlatmak gerekir.

Diyalog temelli eğitim anlayışında öğretmen metaforu “Usta” öğretmendir. Buber bu metaforu kendi ifadeleriyle şöyle dile getirir.

Bir usta, bir filozof ya da bir bakırcı vardı; kalfaları ve çırakları onunla birlikte yaşıyordu ve onlara el işi ya da beyin işiyle ilgili öğretmek zorunda olduğu şeyleri paylaşımlarına izin vererek öğretiyordu. Ama aynı zamanda, kendileri bu konuyla doğrudan ilgilenmeden, yaptıklarını bir zorunluluk görmeden, kişisel yaşamın gizemini öğrendiler: ruhunu aldılar (Buber, 2002, s.107).

Buber, usta öğretmen metaforunu, temelde “Ben ve Sen” ilişki temeline oturtmaktadır. Usta öğretmenin temel görevi ne klasik eğitim anlayışında olduğu gibi daha önce belirlenen bilgileri öğrenciye aktarmak ne de modern eğitim anlayışında olduğu gibi öğrenciden kendiliğinden ortaya çıkacak gizil güçlerin ortaya çıkmasını beklemektir. Usta öğretmen kendi kişiliğiyle, kendi varlığıyla, düşünceleriyle bir bütün olarak var olan ve öğrenciyi bir nesne olarak görmeyen ancak bir ilişki içinde kendi düşüncelerini ifade eden öğretmendir.

Buber, usta öğretmenin görevinden söz ederken Ben-Sen ilişkilerinde ilişki içinde bulunan ortakların özelliklerini hatırlatır. Karşılıklı güven ilişkisine dayalı, müteakabiliyet temelli ilişkilerde yaşanan olaylardan söz eder. “Genel olarak neyin iyi neyin kötü olduğunu dikte etmek eğitimcinin işi değildir. Onun işi somut bir soruyu yanıtlamak, belirli bir durumda neyin doğru neyin yanlış olduğunu yanıtlamaktır (Buber, 2004, s. 127).”

Buber'in eğitimcisi olan “usta”, öğrencilerinin yaşamlarını iyi takip eden, ihtiyaçlarını iyi bilen biridir. Ama aynı zamanda kendi yapabileceklerini de bilen ve farkında olan biridir. Sadece öğretenden değil aynı zamanda öğrenen bir eğitimcidir.

Eğitimci, bu insanın neye ihtiyacı olduğunu ve şu anda neye ihtiyaç duymadığını zaman zaman öğrenerek, büyümek için insanın neye ihtiyaç duyduğunun daha derin bir şekilde tanınmasına yol açar. Ama aynı zamanda “eğitimci” olarak neyi yapabildiğini ve neye ihtiyaç duyulduğunu ve şimdi ne verebileceğini ve henüz neyi veremeyeceğini de kabul eder (Buber, 2002, s.106).

Buber, usta öğretmenin en önemli niteliklerinden birini, öğrencisi ile kuracağı “güven” ilişkisi olarak görmektedir. Hatta bunu Buber, öğretmenin bir sorumluluğu olarak görür. Bu güven ilişkisi “usta” öğretmenin, öğrencisini tanımamasını, ihtiyaçlarını belirlemesini ve öğrencisi ile kuracağı ilişkiyi de etkileyecektir.

Buber’in kullandığı yöntem ise “diyalog” tur. Diyalog, birbirine gerçeklik olarak yaklaşan, tüm bütünlükleri ile kendilerini birbirlerine açan iki gerçekliğin eşit olarak girdiği ilişkidir ve diyalog yönteminin temelleri “Ben ve Sen” ilişki tipine dayanır.

Buber bu eğitim anlayışını sadece sınıf içinde yapılacak bir eğitim olarak görmemektedir. Hayatın her alanında karakter eğitiminde, din eğitiminde, toplum eğitiminde, sanat eğitiminde bu eğitim modelinin uygulanabileceğini ve uygulanması gerektiğini belirtmektedir.

Buber’in önerdiği hem öğretmen hem de öğrenci merkezli kendi eğitim anlayışına yönelik kullanmış olduğu bazı metaforları ve ilgili açıklamaları şu şekilde belirtebiliriz.¹

	Öğretmen Merkezli Eğitim Anlayışı	Öğrenci Merkezli Eğitim Anlayışı	Buber’in Eğitim Anlayışı
	Heykeltraş Öğretmen	Bahçıvan Öğretmen	Usta Öğretmen
Öğretmen	Elindeki malzemeyi kendi iradesi ve önceden yaptığı planlar doğrultusunda şekillendirir. Burada öğrencinin kişisel yetenekleri ve özellikleri hiçbir şekilde göz önünde bulundurulmaz. Öğrenci yörgülacak, şekil verilecek, yeniden inşa edilecek bir malzeme olarak görölür.	Bahçeyi çiçek yetiştirmeye hazır hale getirmeye çalışır. Çiçeğin yetiştirmesine uygun ortamı hazırlar. Yani çiçeğin özelliklerine ve türüne göre bahçeyi hazırlar. Ancak kendi görüşleri tamamen bu olayın dışında tutulmuştur. Yani öğretmen öğrenciye herhangi bir etki veya	Buber’in eğitim anlayışının temelini “Ben ve Sen” ilişki türü oluşturduğunu daha önce belirtmiştik. Buna uygun olarak öğretmen için usta modelini geliştirmiştir. Usta öğretilcek konunun ustasıdır. Konuya hakimdir. Konuyu hayatında yaşamaktadır.

¹ Tablo Abdullatif Tüzer’in “Varoluşçu Düşünür Martin Buber’in Diyalog Felsefesi ve Bu Felsefi Yaklaşımın Eğitim Açısından Uzanımları” adlı makalesinden esinlenerek düzenlenmiştir (Tüzer, 2009).

Çok büyük insiyatif ve sorumluluk alır. Aşırı bir güvene sahiptir. Ancak bu güven öğrenciyi aktarlamaz. Zorlama ve kısıtlama söz konusudur. Bireycidir. Çok sert bir ideal ortaya koymuştur. Ancak bu ideal tek taraflıdır.	katkıda bulunmadan öğrencideki iç yeteneklerin ortaya çıkmasına yardımcı olur. Ama sadece öğretmen değil başka faktörlerde önemli etkindir. “Bahçıvan öğretmen, temelde insanın iyi olduğuna, aynı zamanda bireyin doğuştan gelen yetenekleri tarafından önceden belirlendiğine inanma eğilimindedir. Bu öğretmen, insanı çeşitli potansiyellere sahip bir varlık olarak görme eğilimindedir ve bu nedenle, önceden belirlenen kurallara göre olayların gerçekleşeceği fikrine katı bir şekilde bağlı değildir. (Murphy, 1988, s. 91).” Mütavazi ama pasiftir. Yeterince güveni yoktur. Aşırı hoşgörü ön plandadır. Bireycidir. Ancak bir ideali yoktur.	“Bu usta çırak modelinde, öğrenilmesi veya bilinmesi gereken şeyler, öğrenci veya çırağa, bir nesne yani birtakım kurallar olarak değil ustada cisimleşen bir dünya olarak sunulur. Usta öğrettiği dünyayı fiilen yaşayan biridir (Cevizci, 1983, s. 166).” Dolayısıyla usta öğrenci ilişkisi öğrenciyi şekillendirmekte aynı zamanda usta da öğrenciden bir şeyler öğrenmektedir. Güven ortamını karşılıklı olarak oluşturmaya çalışır.
--	--	---

	Huni	Pompa	Diyalog (Ben-Sen)
Yön-tem	Bu yöntemle öğretmenin kendi bilgilerinin daha önceden belirlenen planlarının, öğrencinin isteği ile ancak öğrencinin hiçbir aktif katılımı olmadan aktarılması söz konusudur. Öğretmen öğrenciye doğru bir akış olarak değerlendirilebilir.	Öğretmenin rolü öğrencideki gizil güçleri ortaya çıkarmaktır. Ancak bunu yaparken öğretmen sürekli bir hazırlık işlevi görür. Gizil güçler öğretmenin yapacağı hazırlık ile öğretmen ve öğrencinin dışındaki faktörlerinin oluşmasına bağlı olarak ortaya çıkar. Pompalamanın yani hazırlığın durması halinde gizil güçlerin ortaya çıkmasının durması da söz konusudur.	Her iki eğitim anlayışında da monolog hakimdir. Ancak Buber “Ben ve Sen” anlayışına uygun olarak “diyalog” önerir. Öğrencinin kendiliğindenliğini, yaratıcılığının öğretmenin değerlendirilmesine tabii olması gerektiğini savunur. Öğretmen eleştirmeli, terbiye etmelidir. Ancak bunu yaparken öğretmen doğrudan müdahale etmemeli öğrenciyi etkileyebilmelidir.
	Ben-O		Ben ve Sen
İlişki	Buber, gerek öğrenci merkezli eğitimin gerekse de öğretmen merkezli eğitimin ortaya çıkardığı ilişki türünün sadece BEN-O ilişki türü olduğunu ifade eder. Hatta Buber, bu tür ilişkinin aslında bir ilişki olmadığı sadece tecrübe dünyası olduğunu belirtir. Bu durumda olan BEN, O’yu keşfetmeye, onu biçimlendirmeye ve kategorize etmeye çalışır. Hatta BEN, O’yu “kişi” olarak değil tanımlanacak bir nesne olarak görür.		Burada geçcek bir ilişki türü mevcuttur. BEN, SEN’e tecrübe edebileceği bir nesne olarak bakmaz. SEN onun için bir kişidir. Karşılıklı ilişki mevcuttur. BEN, BEN olabilmek için bu karşılıklı ilişki içinde SEN’e muhtaçtır. İlişkide istikamet, birlik ve bütünlüktür. İlişki vasıtasızdır.

Sonuç

Buber, ilişki tiplerini temelde iki ilişki tipine başvurarak açıklama eğilimindedir. O, her ne kadar Ben-Sen ilişki tipini ön plana çıkarsa da Ben-O ilişki tipini de önemsemektedir. Çünkü her “Ben-O” ilişki tipi “Ben-Sen” ilişki tipine potansiyel olarak adaydır. Yani her “Ben-Sen” ilişkisi, “Ben-O” ilişki tipi ile başlar, ancak her “Ben-O” ilişkisi “Ben-Sen” ilişkisine dönüşmeyebilir. Hatta “Ben-Sen” ilişkisi zaman zaman “Ben-O” ilişkisine de dönüşebilir.

İnsanlar açısından diyalogun önemine yaptığı vurgu sebebiyle Maurice Friedman, Martin Buber'i "felsefi antropolog" olarak nitelendirir. Zira Buber diyalogu insanlar "arasında" bir yere yerleştirmektedir ve “Ben-O” ve “Ben-Sen” ilişkileri, her ne kadar aynı türden ilişki olmasa da her ikisi de insanı, bu birincil sözcüklerden birini veya diğerini gerçekleştirmeye ve konuşma eylemine davet etmektedir (Holba, 2008, s. 500).”

Buber, tüm felsefesini olduğu gibi eğitim anlayışını da “Ben ve Sen” ilişkisi üzerinde temellendirir. O, kendi eğitim anlayışını ortaya koyarken gerek modern gerek klasik eğitim anlayışlarını eleştirir. Klasik eğitim anlayışı öğretmene dayalı eğitim iken, modern eğitim anlayışı öğrenciye dayalı olarak kurgulanmış ve klasik eğitim anlayışında öğrenci, modern eğitim anlayışında öğretmen göz ardı edilmiştir. O'na göre hiçbir “ilişki” tek taraflı olmamalıdır, olması halinde “diyalog” değil ancak “monolog” vardır. Aynı şekilde eğitimde de monolog olmamalıdır. Buber, her yönüyle birbirini bir gerçeklik, bir varlık olarak gören ve bu yönde ilişki kuran insanlardan oluşan bir eğitim anlayışı önerir. Bu eğitim anlayışı diyaloga dayalı eğitimidir.

Buber'e göre farklı diyaloglar vardır. O, bu diyalog çeşitlerini detaylı olarak anlatmıştır. Ancak Buber'in ifade ettiği ve önemseydiği diyalog şekli dahil etme veya içerme olayının gerçekleştiği diyalogtur. Bu tür diyalog Ben-Sen diyalog şeklindedir.

Düşünceler, zihinde var oldukları şekilde değil, konuşmada ifade edildiği şekilde bir tartışma şeklinde insanın içine en keskin şekilde vurabilecek kadar sivri uçludur. Dahası herhangi bir şekilde kişi olarak görüldüğü söylenen insanlar olmadan; ne bir şey iletme, ne bir şey öğrenme, ne birini etkileme, ne de biriyle bağlantı kurma ihtiyacıyla karakterize edilen bir konuşma. ...Her birinin kendisini mutlak ve meşru, diğerini göreceli ve sorgulanabilir olarak

gördüğü dostça bir sohbet; ilişki içindeki her iki ortağın da kendi şanlı ruhlarından ve değerli deneyimlerinden zevk aldığı bir aşıklar konuşması... (Buber, 2002, s. 22).

Buber'e göre bu diyalog anlayışı hayatın tüm alanına ve dolayısıyla eğitime de uygulanmalıdır. Ancak Buber bu diyalog türlerinden hiçbirini önemsiz görmez. Çünkü tüm diyalog türleri gerçek diyalog türüne dönüşmeye potansiyel olarak sahiptir. Ancak gerçek bir diyalog için her iki tarafın da birbirini bütünlükleri içinde tanıması gerekir. Öğretmen ve öğrenci ilişkilerinde de öğretmenin öğrencisini tüm nitelikleriyle gerçek olarak kabul etmesi gerekir. Gerçek bir diyalogun temel gereksinimi budur. Bu şekilde öğretmen ve öğrenci arasında bir güven ilişkisi kurulacak ve öğrenci kendini öğretmene açacaktır. Öğretme eylemi bundan sonra başlayacaktır.

Buber kendi eğitim hayatına da göndermede bulunarak, Ben ve Sen ilişkisi temelindeki öğretmen ve öğrenci ilişkisini şu sözleriyle dile getirir: "Öğretmen ve öğrenciler arasında düzenlenmiş özgür bir ilişki, metinlerin ortak yorumlanması, burada ustanın bazen nadir bir alçak gönüllülük ile yer aldığı, sanki yeni bir şey öğreniyormuşçasına ve özgürce verilen soru-cevaplar tüm akıl akıcılığının ortasında, bütün bunlar bir kitapta okuduğum her şeyden daha yakından "ruhlar arasında" gerçek gerçekliği bana açıkladı (Buber, 2002, s. 37)."

Günümüz modern toplumları düşünüldüğünde Buber'in diyalog anlayışının önemi bir kez daha belirginleşir. İnsani ilişkilerin bencilleştiği, insanların birbirini araçsallaştırdığı ve bu yönde tanımladığı, insanların yalnızlaştığı bir dönemde yaşamın her alanında olduğu gibi eğitim alanında da diyalogun gerekliliği kendisini artarak hissettirmektedir. Buber'in felsefesinde diyalog, yalnızca sınıf içi eğitim açısından değil, ahlâk eğitimi, karakter eğitimi, din eğitimi ve hepsinin ötesinde "insan eğitimi" açısından esastır.

Kaynaklar

- Buber, M. (2002). *Between Man and Man*. New York: Macmillan Publishing.
- Buber, M. (2003). *Ben ve Sen*. (Çev. İ. Palsay). Ankara: Kitabiyat Yayınları.
- Buber, M. (2016). *Eclipse of God*. Princeton: Princeton University Press.
- Buber, M. (2017). *Ben ve Sen*. (Çev. İ. Palsay). İstanbul: Kopernik Kitap.

- Cevizci A. (2014). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cohen, A. (1983). *The Educational Philosophy of Martin Buber*. London: Associated University Presses..
- Friedman, M. S. (2002). *Martin Buber: The Life of Dialogue*. Berlin: Psychology Press.
- Holba, A. (2008). Revisiting Martin Buber's I-It: A Rhetorical Strategy. *Human Communication*, 11 (4), 495-510.
- Murphy D. (1988). *Martin Buber's Philosophy of Education*. Dublin: Irish Academic Press.
- Palmer, A. (2001). *Fifty Major Thinkers on Education*. London & New York: Routledge.
- Tüzer, A. (2009). Varoluşçu Düşünür Martin Buber'in Diyalog Felsefesi ve Bu Felsefi Yaklaşımın Eğitim Açısından Uzanımları. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 17-40.

Öz: Martin Buber “Ben ve Sen” felsefesini insanın var olduğu tüm alanlara uygulamaya çalışmıştır. Bu doğrultuda bir eğitim felsefesi de geliştirmiştir. Buber, hem “öğretmen” merkezli klasik eğitim anlayışını hem de “öğrenci” merkezli modern eğitim anlayışını, geliştirdiği “Ben ve Sen” felsefesi bakış açısıyla eleştirir. O’nun eğitim felsefesi temelde “Ben ve Sen” ilişki tipine dayanmaktadır. Kendi eğitim anlayışını ortaya koyarken bazı metaforlar kullanmıştır. Bu araştırmanın amacı önce Buber’in Diyalog Felsefesindeki ilişki türlerini, eğitim felsefesi açısından önem arz eden noktaları, eğitim anlayışlarını ve eğitim ile ilgili metaforları tespit ederek eğitimin anlamı, mahiyeti, yöntemi konusunda “Ben ve Sen” felsefesi açısından bir perspektiften ürettiği çözümleri ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: “Ben ve Sen”, “Ben ve O”, eğitim, öğretmen, öğrenci, metafor.

